

Hayvan Kurtarmada Olay Yeri Yönetimi

Halil Selçuk BİRİCİK

En iyisini hayal et, en kötüsüne hazır ol!

- **Vaka:** ortaya çıkan, gerçekleşen durum, dikkat celb eden ya da celb edebilecek özellikteki her çeşit iş ve hadiseye vaka (olay) denir.
- **Vaka mahalli:** Vakanın oluş şeklinin, mağdur durumdaki hayvanların bulunduğu dinamik bölgeye vaka mahalli denir.
- **Olay yönetimi:** Olağanüstü durumlarda olay yeri, olay komutası yönetimlerinin koordineli şekilde harekete geçirilmesidir.
- **Olay yeri yönetimi:** Acil müdahaleyi gerektiren durumlarda vaka mahallinde kurtarma ekibinin çalışmasının organize edilmesidir.
- **Sıcak alan (kırmızı alan):** Mahsur durumda bulunan hayvanların bulunduğu bölgedir.

Hayvan kurtarma, bir hayvanı tehlikeli bir yerden güvenli bir yere, hayvan için en uygun yöntemi kullanarak aktarmak anlamına gelir. Hayvanların karıştığı doğal bir afet ile ya da tekil vakalarla mücadele tarzı ve hali hazırda bulunan kapasitenin uygun tarzda kullanılması her çeşit olguda önem arz etmektedir. Bu şekilde, olağanüstü durumlarda hayvan sahipleri ile görgü tanıkları olay yerinde endişe ve panik içinde kalır. Bu gibi durumlarda öncelikle AFAD, İtfaiye personeli görev alırlar ve vakayı denetim altına alırlar.

Başarılı bir olay yeri yönetimi bir sistem içinde, süreyi iyi kullanarak önceden yapılan hazırlık ve tecrübeli kurtarma personeli ile gerçekleştirilir. Hayvan kurtarma gibi birçok farklı resmi ve özel kuruluşun aynı anda müdahalede vazife aldığı çeşitli vakalarda, olay yeri yönetiminde işbirliği ve koordinasyonun önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bu vakalara müdahale işlemlerinde, zamanı iyi değerlendirmek ön plana çıkmaktadır.

Hayvan kurtarmanın verimli bir şekilde gerçekleştirilmesi, ancak iyi bir olay yeri yönetimi ile mümkündür. Hayvan kurtarma girişimlerinde olay yerinin iyi yönetilmesi elzemdir. Bu şekilde hem personel hem de kazazede hayvana zarar verilmeden, başarılı bir kurtarma faaliyetini beraberinde getirir. Aslında Hayvan Kurtarmada olay yeri yönetimi diğer insan kurtarma operasyonlarından farklı değildir. İnsanlardan ayrı olarak, hayvan kurtarma operasyonlarında dikkat edilmesi gereken nokta hayvan türüne göre farklı davranış şekillerinin bilinmesidir. Vakanın şekline ve kurtarılabilecek olan

hayvanın cinsine göre oldukça çeşitlilik arz eden kurtarma malzemelerinin olay yerinde bulunması gereklidir.

Hayvan kurtarmada müdahale aşamasında yapılan çalışmalar kazazede canlıyı birinci derecede ilgilendirmektedir. Hayvanları bulunduğu kötü ve anormal olarak nitelendirilen ortamdan çıkarma ve normal koşullara taşıma anlamına gelen kurtarma faaliyetlerinde bilgi ve tecrübe gereklidir. Aksi halde yapılan iyi niyetli ancak bilinçsiz gayretler beklenen etkiyi sağlamamakta hatta hem kazazede hem de kurtarma personelinin hayatına bile mal olabilmektedir. Bunun sonucunda, yerel ve ulusal basında bilinçsiz kişilerce gerçekleştirilen dramatik kurtarma görüntülerine raslamak mümkündür.

Kurtarma Ekibi

Operasyonda bir ekip yöneticisi ve en az 3 arama-kurtarma personeli, bir de destek personeli bulunmalıdır. Ayrıca, gerekli durumlarda bir Veteriner hekimin de vaka mahallinde hazır bulunması, kurtarma operasyonunu müsbet olarak etkiler. Veteriner Hekim hayvanın hayatını tehdit eden durumlarda acil değerlendirme yapar; iskelet, nörolojik, kardiyolojik, gastrointestinal, solunum ve üriner sistemi dahil olmak üzere, pek çok probleme acil klinik muayene yaparak müdahale eder. Bu şekilde uygun bir kurtarma ekibi, 4- 5 kişi arasında olmalıdır ve ihtiyaç duyulduğunda Veteriner Hekime başvurulmalıdır.

Ekip yöneticisi

Herhangi bir acil vakada olay mahalline intikal eden ekip içerisinde tecrübeli bir kurtarma personeli, ekip yöneticisi olarak görev yapar ve yetkiyi devralır. Vaka mahalline ilk yetişen kurtarma ekibinin sorumlusudur. Olay yeri hakkında bilgi alır, gerekli önlemlerin alınmasını sağlar. Olayın ön değerlendirmesini yapar. Bu ön değerlendirme; acil durumun derecesi, birden fazla kazazede varsa yaralı sayısını ve muhtemel takip edecek olay olasılığını içerir.

Ekibe yardım edebilecek diğer kurum ve kişilerle (İtfaiye, AFAD, güvenlik, kurtarma personeli, Veteriner Hekim, Veteriner teknisyen) işbirliğini gerçekleştirir. Olay yerinde zor duruma maruz kalmış herhangi bir hayvan kalmayınca kadar vaka mahallinden ayrılmaz. Kurtarma sonrası, hayvanın genel durumunu gözledikten sonra gerektiği durumlarda Veteriner hekimle işbirliği içine girer. Ayrıca, olay bölgesine sonradan gelen meslektaşlarını bilgilendirir.

Olay mahallinde bağımsız hareketi ve komuta karmaşasını engeller. Olay yerinde ekibine verilen görevin en iyi şekilde yerine getirilmesi için personel arasındaki uyum ve koordinasyonu sağlar. Olay yerinde çalışan tüm personele görev taksimi yaparak takibini yapar. Ekibin çalışma performansını izler ve denetler. Kurtarmanın her aşamasında hangi malzemenin nasıl kullanılacağı konusunda tecrübe sahibidir.

Olay yerine vardığında, olay yeri değerlendirmesi yapar. Öncelikle hayvan hakkında bilgi alınmalı ve vereceği tepkiler önceden tahmin edilebilmelidir. Eğer hayvan stresli ve agresif ise hayvanın türüne, mizacına, cinsiyetine, evcilleşme durumuna, yetiştirme şartlarına göre uygun alet ve metotlarla hayvanın kontrol altına alınması, hem

hayvan ve hem de çevresindeki kişiler için hayati önem taşır. Türe özgü kurtarma tekniği, hayvana nasıl yaklaşılacağı, hangi çeşit malzemelerin kullanılacağını tesbit eder. Müdahale edenlerin sadece görevli kişiler ve gerektiğinde hayvan sahibi olmasını güvenceye alır. Eğer hayvan bir kuyuya düşmüşse, kuyuya kimin indirileceğini belirler. Aksi durumlara karşı, bir kurtarma personelini tam teçhizatlı bir şekilde olay yerinde hazır bekletir. Personellere görev dağılımı yaparken personelin bilgi, becerisi, tecrübesi, yeteneği ve özel durumlarda beden ölçülerini dikkate alır.

Olay yerinde muhtemel riskleri giderdikten sonra olay yerini güvenlik şeridi ile çevirir ve çalışılacak bölgeden (sıcak alan) ilgisiz şahısları uzaklaştırır. Olay yerinin şeritlerle güvenliğinin sağlanmasında bırakılacak güvenlik alanının en az 5-6 metre olmasına dikkat eder. Olay yerinin tehlikesini göz önüne alarak bu alanı artırabilir.

Olay yerini çökme, zayıf zemin, su birikintileri, aşırı kar yağışı gibi çeşitli riskler açısından kontrol eder. Tesbit ettiği riskleri bertaraf etmeye çalışır. Muhtemel riskler ortadan kaldırılmadan ve önlem alınmadan kurtarma işlemini başlatmaz.

Kurtarma Personeli

Kurgulanan sisteme göre, kurtarma işlemini yapar. Bazı vakalarda hayvanlar dar ve derin sondaj kuyularına düşebilir. Bu gibi durumlarda ekipten en az bir kişinin dar yerlere sıkışmadan girip hayvana ulaşabilmesi için cüssesi hafif ve ince kişiler ekipte yer almalıdır. Arama-kurtarma personeli, ekip amiri olan yöneticinin vereceği talimatlara uymalıdır.

Kurtarma personeli hayvan barınakları konusunda bilgili olmalıdır. Kurtarma esnasında barınaklarda ekibi riske sokacak tehlikeleri ve güvenli alanları belirler. Ayrıca, henüz Veteriner hekim bulunmadığı durumlarda, yaralı hayvanlara ilk yardım işlemini yapar.

Destek Personeli

Kurtarma ekibinin ulaşımını sağlar, kişisel ihtiyaçları için gerekli malzemeleri temin eder. İhtiyaç duyulması durumunda, kurtarma işlemine yardımcı olur. Kurtarma esnasında uygun malzemeyi çalışır vaziyette hazır tutar. Kurtarma bittikten sonra malzemeleri kontrol ederek işyerine eksiksiz götürülmesini sağlar. Kurtarma esnasında ekipmanların güvenliğini sağlar.

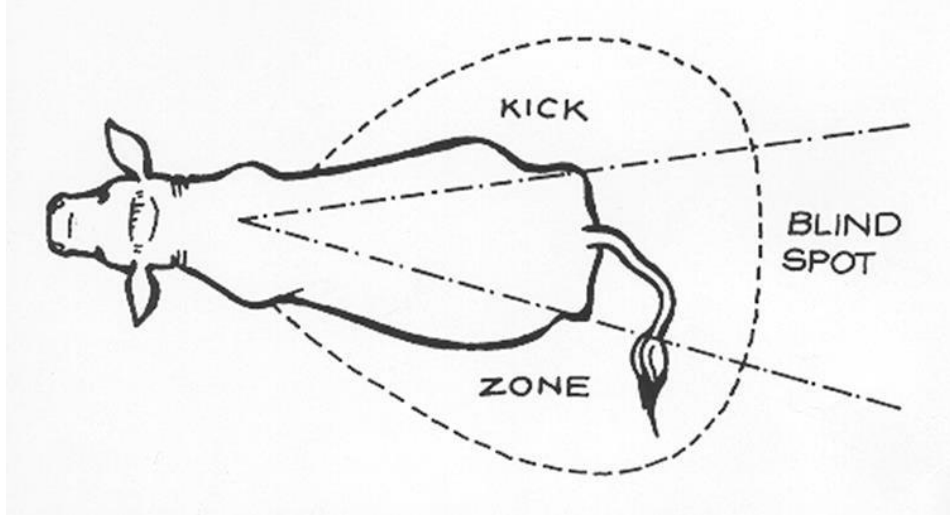
Kurtarma Ekibi;

- Hayvan davranışları konusunda eğitilmiş olmalıdır.
- Arama kurtarma tecrübesi olmalıdır. (Deprem, yangın, sel, sporadik vakalar)
- Veteriner hekimlerle birlikte çalışabilmelidir.
- Tarım Müdürlükleri ya da Veteriner Fakültelerinden hayvanları basit tekniklerle tutma ve bağlama yöntemleri konusunda eğitim almalıdır.
- Hayvanlarda İlk yardım eğitimi almalıdır.
- Tesisatlar konusunda eğitim almış olmalıdır. (Elektrik, doğalgaz vs.)
- Birbirini iyi tanımalı, ekip arkadaşlarının kapasitesini bilmelidir.

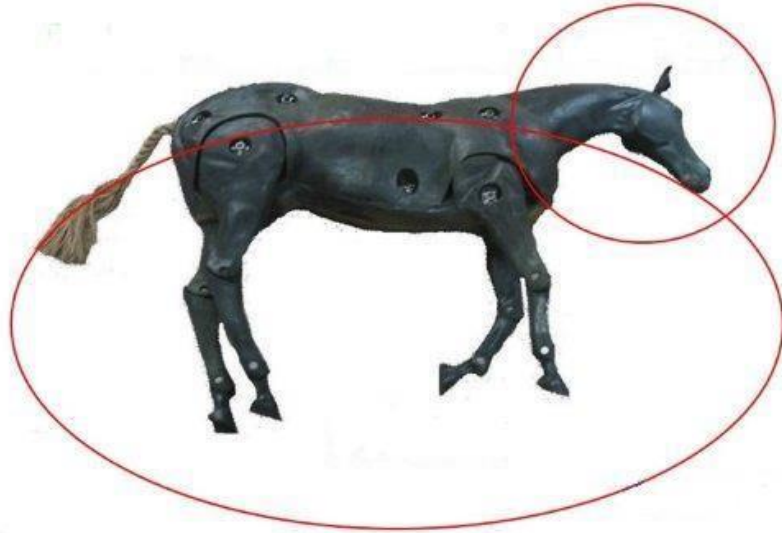
Olay yeri değerlendirmesi:

Kurtarma ekibi, acil bir durumda hayvana yönelmeden önce vaka mahallini değerlendirmelidir. Kendisinin, kazazedenin, varsa hayvan sahibinin ve çevredeki diğer kişilerin can güvenliği açısından mutlaka çevreyi dikkatle inceleyerek uygun güvenlik tedbirlerini almalıdır. Her Őeyden önce birinci önceliğin ekibin güvenliği olduğu kesinlikle unutulmamalıdır. Olay yeri değerlendirilmesi Őu amaçlar için yapılır:

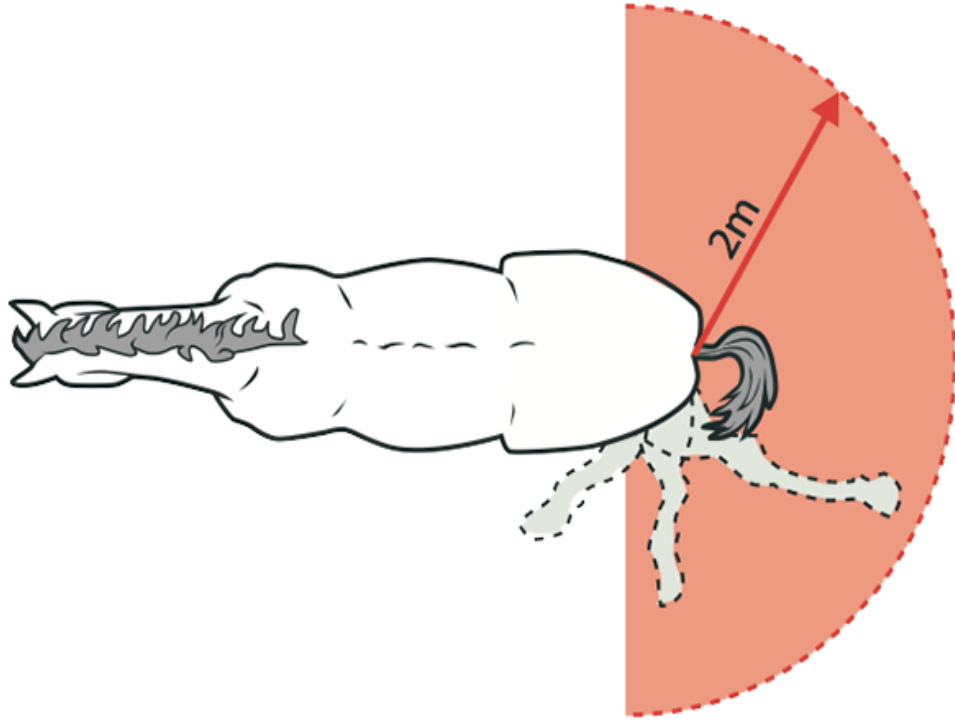
- **Olay yerinde yeniden kaza oluşma ihtimalini ortadan kaldırmak:** Kurtarma personeli dikkatsizlik ve tedbirsizlik sonucu yaralı konumuna geçerse, hayvana yardım edemez.
- **Olay yerinde mahsur kalmış hayvanların sayısı ve durumlarını belirlemek:** rneğin aşırı kar yağışı olması sonucunda ahırların çatısının çökmesiyle içeride mahsur kalan ya da telef olan hayvanların sayısı ve yaralarının tespit edilmesi gerekir.
- **Olay yerindeki delilleri korumak:** İnsan hekimliği kadar ön plana çıkmasa da ender durumlarda adli yönü olan, kasıt içeren vakalarla karşılaşmak ihtimal dahilindedir. Değerlendirmeye yön verecek deliller ortamda veya hayvanın vücudunda bulunabilir. Dikkatsizce yapılacak herhangi bir müdahale, bu delillerin yok olmasına neden olabilir. Bu açıdan ekibin konunun bu yönüne de zen göstermesi gerekir.
- **İmknları abuk değerlendirmek:** Hayvan kurtarma; kurtarma personeli ve Veteriner hekimlerin yer aldığı bir organizasyondur. AFAD ya da İtfaiye kurtarma personeli tek başına her zaman yeterince etkin olamayabilir. Mahalde bulunan hayvan sahibi ya da diğer kişilerden alacağı destek faydalı olacaktır. Mesela, hayvan sahipleri pek çok vakada personele yardımcı olabilir. Hırçın bir köpeğe, çoğu zaman en kolay Şekilde ancak sahibi yaklaşabilir. Hayvanın tutma ve bağlanması, enjeksiyon yapılması gibi işlemlerde huyunu bildiği için kurtarma personeline değerli katkılar sağlar. Ayrıca, yaklaşılması zor olan, tutma ve bağlamaya çeşitli Őekillerde tepki verme ihtimali bulunan büyük ya da küçük hayvanlarda hayvan sahiplerinin bir anlamda ekibe dahil olmaları uygun olabilir.

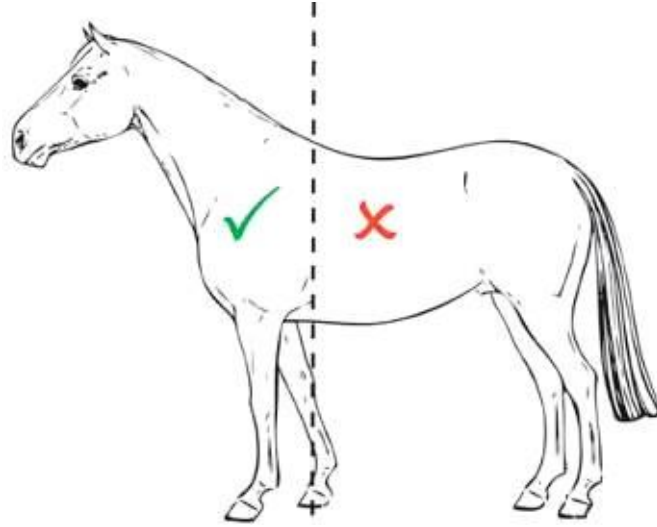
Resim 1. Sığırlarda yaklaşma bölgesi. İşaretli bölgenin bulunduğu kısım riskli bölgedir.

Resim 2. Atlarda yaklaşma bölgesi. Küçük dairede başın vurma tehlikesi vardır. Büyük eliptik çizim içindeki bölge atın vurma ihtimali olan kısımdır.

Resim 3. Atlarda arka tarafta tekme atma bölgesi(kırmızı ile boyanmış).

Resim 4. Atlarda ön taraftan uygun yaklaşma bölgesi

Olay Yeri Güvenliği:

Vaka mahallinin seri olarak incelenmesini takiben güvenliği sağlayıcı tedbirlere başvurulur. İlk aşamada, vakada vazifeli ekip, kişisel güvenliğini sağlamak için koruyucu önlemler alır. Olay yerinin güvenli hale dönüştürülmesini takiben müdahale edilir. Kazazede hayvanın ilk değerlendirmesine başlamadan önce çevre güvenliğinin sağlanmış olması gereklidir. Personel güvenliği, çevrenin ve hayvanın güvenliği sağlanmalıdır. Güvenlik oluşmadığı takdirde hemen yaklaşmamalı, uzak durmalıdır. Yardım etmek isterken çevrenin güvensiz olmasıyla olayın ve kazanın büyümesine neden olunur. Bu şekilde yardım etmek isteyenler yardıma muhtaç kalabilir.

Olay yeri güvenliği yoksa, güvenli hale gelene kadar beklenmelidir. Güvenli mahal oluşturulmadan vaka sahasına girilmemelidir. Vaka mahalli güvenli ise mahsur kalmış hayvanın güvenliğinin olup olmadığı incelenmelidir. Hayvan güvenli alana alındıktan sonra maruz kaldığı kırık, çıkık, yaralanma gibi durumları gözden geçirilmelidir. Hayvanda gözlenen bozukluğun daha önceden var olan medikal bir vaka mı yoksa travmaya bağlı yeni şekillenmiş bir durum mu olduğu Veteriner hekim tarafından ayırt edilmesi gerekmektedir. Eğer medikal bir durumdan şüpheleniliyorsa, hayvan sahibinden vakayla ilgili anemnez alınarak hastalığın anlaşılmaya çalışılması, travmatik bir durum söz konusu ise, yeni mi yoksa eski mi olup olmadığı tespit edilmelidir.

Hayvan kurtarmada olayın merkezi sıcak alandır. Bu alana sadece yetiştirilmiş müdahale ekibi, ancak kişisel koruyucu ekipmanla girmelidir. Bu müdahale ekipleri dışında diğer şahısların sıcak alana girmemesi gerekir. İkincil alan olarak adlandırılan bölge müdahale organizasyonlarının yapıldığı alandır. Bu alanda, acil Veteriner müdahalesi gerçekleştirilir. Sıcak bölgede ve müdahale alanında, bir şey yeme, içme ve sigara içilmesi yasaklanmalıdır. Üçüncül bölge ise tamamen riskten arındırılmış alandır ve soğuk bölge olarak da tanımlanır. Bu alan; görevli olmayan üçüncü kişiler ya dahayvan sahipleri ve basının beklemesi önerilen alandır.

Resim 5. Vaka mahallinde çalışma düzeni.

Her vakanın kendine özgü bir risk ve tehlikesi vardır ve bu durum hayvan türlerine göre değişiklik gösterir. Dolayısıyla, her vakada alınacak güvenlik tedbirleri, değişiklik göstermektedir. Hayvan kurtarma vakalarında, sıcak alanda kurtarma ve ilk yardım çalışmaları itfaiye ekipleri, AFAD personeli, eğitilmiş sivil toplum kuruluşlarının ilgili personeli ve Veteriner hekimler, veteriner teknisyenleri tarafından koordineli şekilde yapılmalıdır. Sıcak alandan kurtarılan hayvanlar genel sağlık muayeneleri yapılması için Veteriner hekimlere teslim edilmeli ve sonrasında varsa sahibine teslim edilmelidir.

- Sakin ol, panik yapma
- Personel güvenliğini al
- Hayati bulguları kaydet
- Veteriner hekim çağır
- Mahsur hayvanı sakınlaştır

Kişisel Koruyucu Ekipmanlar

Olay yerine gitmeden önce personel olay yeri yönetimi için kişisel koruyucu ekipmanlarını hazır tutmalıdır. Kişisel koruyucu ekipmanlar, ekibin çalıştığı ortamda öncelikle personelin başta olmak üzere çevre güvenliğini korumak için kullanılan malzemelerdir. Amacı, müdahale esnasında herhangi bir iş kazasının oluşmasını engellemek, hayvanla teması geçen personelin sağlığını korumak ve muhtemel bir kaza oluşmasında en az hasar atlatılmasını sağlamaktır. Kişisel güvenlik ile ilgili başlıklar başın, gözün, işitme duyusunun, solunum organlarının vs. korunması şeklinde sıralanabilir. Bu amaçla uygun giysiler, eldiven, ayakkabılar kullanımı önem arz eder. Galoş çoğunlukla renkli naylondan yapılmış ayakkabı üzerinden geçirilerek kullanılan bir ayak koruyucudur. Soğuk, çamur, sıcak havaya karşı koruma sağlayan çelik burunlu ayakkabı veya çizmeler, darbelere ve yüksekten düşen sert cisimlere karşı personelin ayağını muhafaza eder.

Başın korunması için, baretler ön plana çıkmaktadır. Baret, arama-kurtarma işlemlerinde başı darbelere ve çarpmalara karşı korumak amacıyla kullanılan, çoğunlukla sertleştirilmiş plastikten yapılan şahsi koruyucu ekipmandır. Ekibin güvenliği açısından oldukça önemlidir. Baş vurmalarına, yukarıdan düşen sert nesnelere, düşme sonucunda vurmalarına karşı korur. Ayrıca yağmura ve soğuğa karşı da koruma özelliklerine sahiptir. Ayrıca, gözleri kimyasal maddelerden, hayvanın vücut sıvılarından sıçrayan sıvılardan korumak amacıyla "Koruyucu Gözlük" kullanılmalıdır. Koruyucu gözlük, gözleri üst ve yanlardan tamamen örtmeli, buğulanmamalı, kolay temizlenebilmeli ve görmeyi engellememelidir.

Solunum koruyucu olarak cerrahi maske, operatif girişimlerde; hayvanla temas esnasında kan damlacıkları, sekresyonlar, vücut sıvılarının bulaşmasını kısmen engellemek için burun, ağız ve yüzü korumak amacıyla kullanılan ekipmandır. Maske kullanımında dikkat edilmesi gereken hususlar olarak; girişim bittikten sonra hemen

çıkarılmalı, boyunda asılı kalmamalı, maske ile yalnızca ağız kapatılıp burun açıkta bırakılmalı, maske, tükürük ve sekresyonlarla ıslandığı zaman değiştirilmeli, aynı maske tekrar kullanılmamalı, diğer ekip elemanlarıyla ortak kullanılmamalı, çıkartırken dış yüzeyinekesinlikle dokunulmamalıdır.

Olay Yeri Yönetiminde Karşılaşılan Zorluklar:

- **Bilgi Eksikliği:** İlk anda gelen bilgiler yanıltıcı, eksik veya gerçek dışı olabilir.
- **Olayın Tipi:** Hayvan kurtarma vakası deprem, sel, yangın gibi bir afete bağlı olarak gelişebilir ya da sporadik olarak meydana gelebilir. Afet durumlarında kurtarma personeli doğal olarak tüm dikkatini mahsur kalan, zor durumda olan insanlara yardım etmeye yoğunlaştırmaktadır. Bu durumda insanlarla birlikte evlerde yaşayan pek çok hayvan da etkilendiği halde, onlara yardım elini uzatamamaktadır.
- **Olayın Yeri:** Şehir merkezi ve kırsal alan, deniz ve dağlık alan gibi coğrafik değişiklikler, kurtarma ekibinin vazifesini güçleştirebilir.
- **Hava durumu:** Aşırı sıcak, soğuk, yağmur ya da kar, çalışan personelin motivasyonunu etkileyebilir.
- **Haberleşme:** Zayıf haberleşme sistemi, ekibin koordinasyonunu menfi etkiler.
- **Yönetim Eksikliği:** Çok başlılık, yönetici eksikliği, yanlış kararlar hayvan kurtarma girişiminin başarısını ve süresini menfi etkiler.
- **Hayvan sahibinin müdahalesi:** Özellikle mahsur durumda kalan hayvanın kurtarılması için sahibinin gereksiz şekilde yardım amacıyla sıcak alana girmesi risk taşır. Çünkü hayvan çoğunlukla tedirgin, korku halinde, eksitasyon durumunda olduğu için hem kendisine hem de sahibine zarar verebilir.
- **Barınma ve beslenme:** Uzun süreli operasyonlarda eldeki stokların tükenmesi ve lojistik desteğin gecikmesi, personelin motivasyonunu bozar ve yetersizliklere yol açar. Hayvana müdahale öncesi yapılacak ilk iş hayvanın türünü belirlemektir. Takiben türe özgü hassasiyetler göz önüne alınarak müdahaleye başlanmalıdır. Dikkat edilmesi gereken, hayvanın doğal hayatındaki beslenme alışkanlıklarının göz önüne alınmasıdır. Kazazede hayvanın uygun beslenmesi sağaltım ve bakım süresi açısından oldukça önemlidir. Çünkü, iyi beslenme kaza sonrası iyileşme oranını arttırmaktadır.
- **Kurumlar arası işbirliğinin olmaması:** Hayvan kurtarma; itfaiye, AFAD ve Veteriner kuruluşları arasında yardımlaşmayı gerektirir. Bu işbirliği yetersiz kalırsa müsbet sonuca ulaşmak zordur.
- **Basın:** Basının olaya aşırı ilgisi vakaya müdahaleyi zorlaştırabilir.

Sonuç

Hayvan kurtarmada müdahalenin etkinliğinin sağlanabilmesi ve mümkün mertebe fazla hayvanın başarıyla kurtarılabilmesi iyi planlanmış, hazırlık çalışmaları yapılmış olay yeri yönetim mekanizmaları ile mümkündür. Ülkemizde haber alma imkanlarının gelişmesiyle, neredeyse her gün televizyonlar, yazılı basın ve sosyal medya aracılığıyla pek çok vakaların olduğu göz önüne alındığında, müdahale edecek ilgili kamu ve sivil toplum kuruluşlarının olay yeri yönetim planlamasını gözden geçirmeleri ve en ideal organizasyon için hazırlık çalışmalarına öncelik vermeleri gerekmektedir.

Kaynaklar

- Ağaoğlu, Z., Başbuğ, O. (2018). Büyük Hayvanlarda Acil Klinik Muayene. Türkiye Klinikleri J Vet Sci Surg-Special Topics.4(1):14-8.
- Aksoy, G., Biricik, H.S., Polat, P.F. (2017). Türkiye’de Güvenli Hayvan Kurtarma. F.Ü.Sağ.Bil.Vet.Derg., 31 (2): 149 – 151.
- Biricik, H.S., Aksoy, G. (2018). Türkiye' de Hayvan Kurtarma: Şanlıurfa Örneği. Türkiye Klinikleri J Vet Sci Surg-Special Topics .4(1):1-6.
- Biricik, H.S. (2017). Türkiye’de Hayvan Kurtarma. Uluslararası Hayvan Kurtarma Konferansı. 08 Temmuz, Aksaray. syf.20.
- Kaplan, O., Tufan, T. (2018). Afetzedde Hayvanlarda Bakım ve Beslenme. Türkiye Klinikleri J Vet Sci Surg-Special Topics. 4(1):39-54.
- Sağlam, K. (2018). Methods of Restraining and Binding in Large Animals. Türkiye Klinikleri J Vet Sci Surg-Special Topics.;4(1):7-13.
- Staric J. (2016). Animal Rescue Capacity Building. University of Ljubljana, Veterinary Faculty, Ljubljana, Slovenia
- Staric, J. (2017). Rescuing ruminants. Uluslararası Hayvan Kurtarma Konferansı. 08 Temmuz, Aksaray. syf.20.
- Von Salis B., Keller R., Fürst A. (2008). Die Entwicklung des Grosstier-Rettungsdienstes Schweiz und Liechtenstein. Hundkatzeferd. 6: 44-47.

Görsellere Ait Kaynaklar

- Resim 1. Sığırlarda yaklaşma bölgesi. Staric, J. (2017). Rescuing ruminants. Uluslararası Hayvan Kurtarma Konferansı. 08 Temmuz, Aksaray.
- Resim 2. Atlarda yaklaşma bölgesi. <http://cheltenhamequinevets.co.uk/previous-events/> (modifiye edilmiş).
- Resim 3. Atlarda arka tarafta tekme atma bölgesi(kırmızı ile boyanmış).
<https://worksafe.govt.nz/topic-and-industry/working-with-animals/horses/riding-horses-on-farms-gpg/>
- Resim 4. Atlarda ön taraftan uygun yaklaşma bölgesi. <http://www.woaw.org.au/14andOver/you-and-your-new-horse/>
- Resim 5. Vaka mahallinde çalışma düzeni. (modifiye edilmiş).
http://www.animalwelfarestandards.net.au/files/2016/09/HOR0288_Horse_welfare_and_well-being_toolkit_WEB.pdf